

ანარქისტ გიორგი (კომანდო) გოგელიას ახლადმიკვლევული ნარკვევი და ქართული ანარქისტული მოძრაობა 1905-1907 წლებში

საკვანძო სიტყვები: რუსეთის იმპერია, ანარქიზმი, ქართული ანარქიზმი, კომანდო გოგელია, 1905 წლის რევოლუცია

Keywords: Russian Empire, Anarchism, Georgian Anarchism, Komando Gogelia, 1905 Russian Revolution

XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე მსოფლიო პოლიტიკაში საფუძველი ჩაეყარა ახალ მიმართულებას – ანარქო-სინდიკალიზმს, რომლის გამორჩეული თეორიტიკოსებიც იყვნენ ჟორჟ სორელი, ემილ პუჟე, ფერდინანდ პელუტიე... საქართველოსა და რუსეთის იმპერიაში კი ეს ადგილი გიორგი გოგელიას, იგივე კომანდო ორგეიანს ეჭირა (შველიძე 2010-2013: 320).

გიორგი გოგელია, იგივე კომანდო ორგეიანი, ქართული სამეცნიერო და საზოგადოებრივი სივრცისთვის, ნაკლებად ცნობილი მოღვაწეა. ზოგადად, ქართული ანარქიზმი, ქართულ რეალობაში შეუსწავლელი თემაა და რიგი საკითხების განხილვა, გამოკვლევა და სამეცნიერო ბრუნვაში შემოტანა, მომავლის საქმეა.

რამდენიმე თვის წინ, კომანდო გოგელიას ბიოგრაფიაზე მუშაობისას, წავანყდით მის ნარკვევს, რომელიც 1908 წელს, პარიზშია დაწერილი. „ანარქისტული მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში“ (К истории анархического движения в Грузии) – ასეთ სათაურს ატარებს გოგელიას ნარკვევი, რომელიც ეპიზოდებში ავტობიოგრაფიული ხასიათისაა. ის რუსულადაა დაწერილი და გამოქვეყნებულია კრებულში, რომელიც რუსეთის იმპერიაში არსებული ანარქისტული მოძრაობის ისტორიასა და რეალობას მიეძღვნა (Альманах 1909: 82-111). აღნიშნული ნარკვევი ვთარგმნეთ, შენიშვნები, კომენტარები დავურთეთ, გამოსაცემად მოვამზადეთ და მას სულ მალე იხილავს მკითხველი. აქვე მინდა მადლობა გადავუხადო ყველა იმ მეგობარსა და კოლეგას, ვინც მის მოძიებასა და შემდეგ უკვე, თარგმნა-გამოცემის საქმეში, აქტიურად მუშაობდნენ და

არ იშურებდა რჩევა-დარიგებებს.

ვიდრე თავად ნარკვევსა და მის მნიშვნელობაზე ვისაუბრებდეთ, მოკლედ შევეხოთ გიორგი გოგელიას ბიოგრაფიას.

გიორგი ილიას ძე გოგელია დაიბადა 1878 წლის 6 სექტემბერს, ოზურგეთში. 1895 წელს წარჩინებით დაასრულა ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელი, რის შემდეგაც სწავლას ქუთაისის სასულიერო სემინარიაში აგრძელებს, თუმცა ორი წლის შემდეგ გარიცხეს „თავისუფალი აზროვნებისადმი მიდრეკილებისა“ და „სემინარიის მოსწავლეთა წამქეზებლობის გამო“ (სანადირაძე 1965: 4). 1897 წლიდან ევროპაშია. სწავლობს ლიონის აგრონომიულ სასწავლებელში და ამთავრებს მას. შემდეგ ჟენევაში სწავლობს ქიმიის უმაღლეს სასწავლებელში (შველიძე 1991: 10). ამავე პერიოდში ახლო ურთიერთობაში შედის ევროპელ და ემიგრაციაში მყოფ რუს და ქართველ პოლიტიკურ ფიგურებთან.

ახალგაზრდა ანარქისტის აქტიური საქმიანობა იქამდე მივიდა, რომ 1903 წლის აგვისტოში, სწორედ 25 წლის გიორგი გოგელიამ¹ პირველი რუსულენოვანი ანარქისტული ჟურნალის – „Хлеб и Воля“ (პური და თავისუფლება) გამოცემა დაიწყო. სწორედ „ხლები ვოლიამ“ სათავე დაუდო რუსეთში ანარქიზმის, როგორც პოლიტიკური მოძრაობის აღორძინებას და გავრცელებას, ხოლო მისი გამომცემელი, მას შემდეგ აღიარებულ იქნა, როგორც რუსეთის იმპერიის სინამდვილეში მკვდრეთით აღმდგარი ანარქისტული მოძრაობის ერთ-ერთი დედაბოძი“ (შველიძე 1991: 10). და ეს მაშინ, როდესაც რამდენიმე წლით ადრე, რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაზე მყოფი ვარლამ ჩერქეზიშვილი კვლავ ემიგრაციაში იმედგაცრუებული მიდის იმის გამო, რომ რუსეთის იმპერიაში არ არსებობს ანარქიზმის თეორიის ქადაგებისათვის მყარი ნიადაგი (შველიძე 2021: 259-260). ამგვარად, ანარქისტ-კომუნისტების ორგანომ საფუძველი დაუდო რუსეთში ანარქიზმის განვითარებას და მის დაარსებას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა (Комин 1969: 56).

გიორგი გოგელიას ცხოვრებაში საინტერესო ეპიზოდია პეტრე კროპოტკინთან ურთიერთობა და მისადმი დამოკიდებულება. 1904 წლისთვის ისინი უკვე კარგი ახლობლები ჩანან და აქტიური მიმოწერა აქვთ. ამასთან, წერილებიდან სრულებით არ ჩანს ისე, თითქოს გოგელია კროპოტკინის მიმდევარია. პირიქით, კროპოტკინი მას როგორც თანამებრძოლს, ისე უყურებს და ამასთან, ზოგიერთ საკითხში ისინი

¹ ემიგრაციაში იმხანიდან გარდაცვალებამდე უფრო მეტად ცნობილი იყო კომანდო გოგელიას ან კომანდო ორგეიანის სახელით, უფრო იშვიათად კი – კ. ილიაშვილის.

განსხვავებულ პოზიციებზეც კი დგანან (იხ. შველიძე 2019: 345-360).

ამასთან, ქართველი ანარქისტი არ კარგავს ურთიერთობას ქართველ რევოლუციონერებთან, პოლიტიკურ და საზოგადო მოღვაწეებთან და შეიძლება ითქვას, რომ ქართველი ანარქისტები, როგორც საზღვარგარეთ, ისე საქართველოში ხანმოკლე ვიზიტების დროს, ერთმანეთთან ახლო ურთიერთობაში იმყოფებიან.

გოგელიას ქართველ მოღვაწეებთან აქტიური ურთიერთობის ერთ-ერთი დადასტურებაა 1904 წლის აპრილში, ქალაქ ჟენევაში გამართული კონფერენცია, რომელსაც გიორგი დეკანოზიშვილმა – „ქართველ რევოლუციონერთა პირველი კონფერენცია“ უწოდა. დამსწრეთა რიცგებში ვხვდებით კომანდო გოგელიასაც (მოხსენიებულია ფსევდონიმით – ორგეიანი).

რუსეთის პირველი რევოლუციის პერიოდში, გოგელია საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედებს. მის საქართველოში დაბრუნებასთან დაკავშირებით გიორგი დეკანოზიშვილის დღიურში ძალიან საინტერესო ჩანაწერს ვხვდებით, რომელიც 1905 წლის 21 იანვრითაა დათარიღებული (რევოლუცია 9 იანვარს დაიწყო). მოვიყვანთ მას სრულად:

„დილით მივიღე წერილი ვარლამ ჩერქეზიშვილისაგან. მწერს გოგელიას წასვლაზედ. კროპოტკინი და სხვა ანარქისტნი წინააღმდეგნი არიანო გოგელიას წასვლაზედ. რატომ? რა მიზეზია? იმისათვის, რომ „ხლები ვოლიას“ რედაქციაში არის საჭირო. ნუთუ იმოდენა რუსებში სხვა კაცი ვერ ვინ იშოვნეს, ვისაც შეეძლოს წერა. რუსეთი დიდია, საქართველო კი პატარა არის. თვით გოგელია მწერს, რომ იგი უფრო თავისუფლად, უფრო სარგებლიანად იმუშავებს საქართველოში, რადგან ქართველებს იცნობს, რადგან ქართველ ხალხშია გაზრდილი. თვით რუსეთისთვისაც არ სჯობია, რომ ჩვენში განვითარდეს სოციალიზმი. მაშასადამე, უნდა გაიგზავნონ ჩვენში მომქმედნი პირნი, ისეთნი პირნი, რომელთაც უფრო ეხერხებათ ჩვენში მუშაობა, ვიდრე რუსეთში. ყველა თავის პარტიის სარგებლობას ეძებს და ანარქისტი ხშირათ ხდება ნაციონალისტად, როდესაც მის სარგებლობაზედ მისდგება საქმე. რასაკვირველია, კარგი იქმნებოდა ამისთანა სარევოლუციო ხანაში გოგელიას იქ ყოფნა, მაგრამ თუ-კი მთელ რუსეთისთვის საჭირო იქმნება, რომ აქ დარჩეს, დაუთმობთ, რადგან ბევრი სხვა დავგვითმია. მე გოგელიას დღესვე მივწერე, რომ ეგ მისი პირადი საქმე არის და თითონ უნდა ამოირჩიოს, რომელი ასპარეზი ურჩევნია სამოქმედოთ. რას ამოირჩევს, არ ვიცი!“ (შველიძე, გაფრინდაშვილი 2010: 172).

ძალიან საინტერესო, მნიშვნელოვანი ჩანაწერია. თუმცა როგორც გოგელიას ნარკვევიდან ჩანს, ის არა საქართველოში, არამედ რუსეთში აპირებდა დაბრუნებას, შესაბამისად ეს ორი ცნობა ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში მოდის. ამ მონაკვეთიდან ისიც თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, თუ რამხელა მნიშვნელობას ანიჭებდა მას და მის საქმიანობას ანარქიზმის მამამთავარი პეტრე კროპოტკინი (და სხვა იქაური ანარქისტებიც), რომელიც, როგორც ჩანაწერიდან და ვარლამ ჩერქეზიშვილისგან (პეტრე კროპოტკინის უახლოესი მეგობრისგან) ირკვევა, წინააღმდეგი ყოფილა (წინააღმდეგი თუ არა, დიდად უკმაყოფილო მაინც) გოგელიას რუსეთში და კერძოდ კი, საქართველოში გამგზავრებისა. ამასთან იმასაც ვიგებთ, თუ რაოდენი ენთუზიზმითა და ბრძოლის ჟინითაა აღვსილი ქართველი, იმხანადაც ახალგაზრდა ანარქისტი გიორგი გოგელია.

მეტი დეტალები კომანდოს საქართველოში დაბრუნების შესახებ არ გვაქვს. ზუსტად რაც ვიცით ისაა, რომ ჩამოსვლიდან მალევე მან და მისმა თანამოაზრეებმა დაიწყეს ანარქისტული მიმართულების მქონე გაზეთების გამოცემა – „ნობათი“, „მუშა“, „ხმა“, „ცის ნამი“, „ქარიშხალი“ (შველიძე 2019: 350).

სწორედ 1906 წლიდან იწყებენ ანარქისტები საგამომცემლო საქმიანობას და აქტიურად ერთვებიან ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ მოვლენებში.

განსახილველი საკითხისათვის მნიშვნელოვან მომენტად მიგვაჩნია ანარქისტების ურთიერთობა საქართველოში მაშინ არსებულ სხვა პარტიებთან. ამ შემთხვევაში ჩვენ მხედველობაში ორი პარტია გვაქვს: სოციალ-დემოკრატები და სოციალისტ-ფედერალისტები. დავიწყით ამ უკანასკნელით, ვინაიდან ანარქისტებს ცალკე პარტია არასოდეს ჰქონიათ და სწორედ სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის შიგნით არსებობდნენ, როგორც პოლიტიკური ჯგუფი.

როგორც ზემოთ ითქვა, 1904 წელს შეიქმნა ქართველ სოციალისტ-ფედერალისტთა რევოლუციური პარტია. მასში შედიოდნენ სოციალისტ-ფედერალისტები, ეროვნულ-დემოკრატები და ანარქისტები – სამი სხვადასხვა მიმართულების მქონე ჯგუფი. პარტიის პროგრამის განსაზღვრა და დამტკიცება რთული, წინააღმდეგობრივი საქმე გამოდგა. გადაწყდა, ჩატარებულიყო კონფერენცია, რომელიც გადაწყვეტდა ამ საკითხს. აქვე უნდა ითქვას, რომ აღნიშნული კონფერენციის ჩატარების აუცილებლობა ჯერ კიდევ ჟენევის კონფერენციაზე გააჟღერა

კომანდო გოგელიამ. ბოლო დღეს, 7 აპრილს, კომანდომ წინადადება შეიტანა, რომ შედგომოდნენ ქართველ სოციალისტ-ფედერალისტთა მომავალი კონგრესის მომზადების საქმეს და სთხოვა გაზეთ „საქართველოს“ რედაქციას ცოცხალი სული ჩაედგა ამ დიდმნიშვნელოვანი საქმისათვის (ოქმები... უთარილო: 256-257).¹

ცხადია, ანარქისტულ ფრთას პარტიის პროგრამა უფრო ანარქისტული კუთხით წარმოედგინა. გიორგი ლასხიშვილს, სოციალისტ-ფედერალისტების პარტიის წევრს, თავის თავზე უკისრია კომანდოსთან და მიხაკო წერეთელთან მოლაპარაკება პარტიის პროგრამის თაობაზე. მის მოგონებებში ვკითხულობთ: „მე პირადად, კომიტეტის დაუკითხავად და ჩემის პასუხისმგებლობით გადავდგი ერთი ნაბიჯი. მოვიწადინე გოგელიასთან და წერეთელთან მოლაპარაკება. ჯერ გოგელიასთან მივედი, ავუხსენი პარტიის მდგომარეობა, ვუმტკიცებდი ჩვენი პარტიის არსებობის საჭიროებას.

თქვენი და მიხაკოს ჩარევა მხოლოდ არევ-დარევას შემოიტანს საქმეში, გამოიწვევს განხეთქილებას პარტიაში. ანარქიზმის საქმეს ეს დახმარებას ვერ გაუწევს, ჩვენი პარტიის არსებობას კი განსაცდელში ჩააყენებს. ჩვენ ბევრი გვყავს მემარცხენე ახალგაზრდობა, რომელიც შეიძლება ადვილად გადავარდეს ანარქიზმში. მე მგონია თქვენს ინტერესსაც არ უნდა შეადგენდეს ს.-ფედერალისტების პარტიის დანგრევა საქართველოში. მართალია, თქვენი ჩარევა და მემარცხენეების მოშორებაც ვერ მოსპობს ჩვენს პარტიას, მაგრამ რად გინდათ ხანგრძლივი კრიზისი გამოიწვიოთ პარტიის ცხოვრებაში. მე პირადად გთხოვთ, კონფერენციას ნუ დაესწრებით და პროგრამის თქვენს კონტრ-პროექტს (ჩვენ გვითხრეს, რომ ასეთი პროექტი მზადა გაქვთ) კრებას ნუ წარუდგენთ-მეთქი.

გოგელია მეუბნებოდა:

ჩვენი ჩარევა პარტიას გასწმენდს, მოაშორებს უცხო ელემენტებსო და სხვა. ბოლოს მითხრა: თუ მიხაკო წერეთელი არ წამოვა კონფერენციაზე, მეც თავს შევიკავებ, იმას მოელაპარაკეთო“. იგივე უთქვამს მიხაკო წერეთელსაც, თუ კომანდო არ წამოვა კონფერენციაზე, არც მე წამოვალო (ლასხიშვილი 1992: 203).

„1906 წლის 29 ივნისს ჩატარდა სოციალისტ-ფედერალისტების მე-

¹ აღნიშნული ოქმების ბეჭდური ვერსია უთარილოა. თუმცა არსებობს ვერსია, რომ ის პარიზში, 1904 წელს დაიბეჭდა. როგორც კომანდო თავის ნარკვევში წერს, საქართველოში რევოლუციის დროს ის დიდი რაოდენობით შემოუტანიათ და გაუვრცელებიათ (ნ. ს.).

ორე კონფერენცია, რომელიც ხაშურთან ახლოს მდებარე სოფ. ბეკამში დაიწყო. იგი პეტრე ყიფიანის მამულში მიმდინარეობდა. მასპინძლის სახლში სუფრა იყო გაშლილი და პოლიციის გამოჩენის შემთხვევაში, პარტიის დელეგატები სუფრას მიუსხდებოდნენ და სმა-ჭამას გამართავდნენ“ (შველიძე 2018: 55).

ამ კონფერენციაში, მიუხედავად ყველაფრისა, კომანდო გოგელია და მიხაკო წერეთელი მაინც მონაწილეობდნენ, როგორც სათათბირო ხმის პატრონნი. დიდი სიტყვა წარმოუთქვამს კომანდო გოგელიას, რომელსაც ანარქისტული კრიტიკის ქარ-ცეცხლში გაუტარებია მთავარი კომიტეტის (ე. ი. სოციალისტ-ფედერალისტთა) პროგრამა, მისთვის მხარი დაუჭერია მიხაკო წერეთელსაც (ლასხიშვილი 1992: 204).

თუმცა შიო ჩიტაძის მკვლელობის გამო (4 ივლისი) კონფერენცია გადადებულია და მისი დაკრძალვის შემდეგ კვლავ განახლებულა. ავტონომისტები, როგორც ანარქისტების, ისე ეროვნულ-დემოკრატების შეტევის ქვეშ მოექცნენ, რის შემდეგაც ამ უკანასკნელებმა დატოვეს ბლოკისტური პარტია. პარტია მესამე კონფერენციაზე ანარქისტებმაც დატოვეს, რომელიც 1907 წლის 2-7 ოქტომბერს გამართულა, თუმცა მას კომანდო გოგელია უკვე აღარ ესწრებოდა (შველიძე 2018: 56-57), ვინაიდან ის ისევ ევროპაშია. ამასვე ადასტურებს ჩვენ მიერ აღნიშნული ნარკვევი.

ამგვარად, ქართველი ანარქისტებისა და სოციალისტ-ფედერალისტების გზები გაიყო. აღნიშნული გაყოფა კი დაგვირგვინდა შალვა გოგელიას (კომანდოს ძმის) 1908 წლის ნაშრომით, რომელშიც სოციალ-ფედერალიზმს აკრიტიკებდა.

რაც შეეხება ამ მოვლენების კომანდოსეულ ვერსიას. ზოგადად, ამ მიკვლევული ნარკვევიდან რამდენიმე ისტორიული დეტალის დაზუსტებაც მოხერხდა. ერთ-ერთ მაგალითს წარმოადგენს პარტიის მესამე კონფერენციისა და მისი ანარქისტული პროგრამის საკითხი, რომელსაც გიორგი ლასხიშვილი ახსენებს. ქართულ ისტორიოგრაფიაში, ამ საკითხთან დაკავშირებით, პირველად აზრი ისტორიკოსმა დიმიტრი შველიძემ გამოთქვა. მან პროგრამის ავტორად არჩილ ჯორჯაძე მიიჩნია (შველიძე 1993: 260). კომანდო გოგელიას ნარკვევიდან კი ირკვევა, რომ ეს პროგრამა თავად მას დაუწერია. მოვითანთ შესაბამის მონაკვეთს:¹

„მაშინ კომისიის² უმრავლესობამ ერთხმად დაავალა ამ სტრიქონე-

1 ვსარგებლობთ ჩვენივე თარგმანიდან.

2 იგულისხმება კომისია, რომელსაც უნდა შეემუშავებინა სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის პროგრამა და წარედგინა ის პარტიის მესამე

ბის მწერს პარტიის ახალი პროგრამის შედგენა. ჩემ მიერ პროგრამის შესადგენად მოწონებულ იქნა შემდეგი გეგმა: გადმომეცა ჩვენი მსოფლმხედველობა და მისგან პრაქტიკული დასკვნები გამომეყვანა. გამოდიოდა საკმაოდ დიდი ნაშრომი 122 გვერდით წიგნის ფორმატში, რომელიც შემდეგ თავებად იყოფოდა:

1. ძირითადი საფუძველნი და სხემა თანამედროვე ურთიერთობების აღმოცენების და განვითარების
2. კლასთა ბრძოლა
3. კაპიტალიზმი
4. სოციალური რევოლუცია
5. კომუნიზმი
6. სახელმწიფო
7. ფედერალიზმი
8. ჩვენი ტაქტიკა
9. პრაქტიკული მიზნები ყოველდღიურ ბრძოლაში მონაწილეობისა.

ერთი სიტყვით, ანარქისტული მსოფლმხედველობის საკმაოდ დეტალური და სისტემატური გადმოცემა. რჩებოდა მისი დაცვა და გაყვანა მესამე კონფერენციაზე... ამავდროულად, ჩემგან დამოუკიდებელი გარემოებების გამო მე ევროპაში გასვლა მომიწია. ცენტრალურმა კომიტეტმა განზრახ დააგვიანა კონფერენციის მოწვევა 9 თვით! ხოლო 9 თვე რევოლუციურ დროში – ნახევარი ასწლეულია. და მართლაც, ამ დროში ძირეული ცვლილებები მოხდა, რომლებმაც ძლიერ შეცვალა ძალთა თანაფარდობა სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიაში. ძალთა თანაფარდობაში ამ ცვლილებებს განსაკუთრებით ხელს უწყობდა ორი გარემოება: პირველი, პარტიაში ნაციონალიზმის სწრაფი ზრდა, რომელსაც, როგორც საბოლოოდ დავასკვნენ, არც თუ მცირედ ხელს უმართავდა ზოგიერთი „ანარქისტი“; მეორე, ექსპროპრიაციების ნიადაგზე ბოროდმოქმედებებით გამოწვეული რეაქცია ანარქიზმის წინააღმდეგ; მესამე, ფედერალისტები ჩემ მიერ შემუშავებული პროგრამის წინააღმდეგ ძლიერ შეტევას აწარმოებდნენ, მაშინ როცა ჯგუფი, რომლის სახელითაც იყო ეს პროგრამა გამომუშავებული, სრულიად უმოქმედოდ იყო. ფედერალისტებმა დააარსეს ჟურნალი, რომლის მიზანიც ჩვენი პროგრამის განადგურება და დისკრედიტირება იყო.“ დიმიტრი შველიძე, თავისი მოსაზრების ერთ-ერთ არგუმენტად იმას ასახელებს, რომ არჩილ ჯორჯაძემ, ფედერალისტების საპასუხოდ დაწერა ცნობილი ნაშრომი

„სოციალიზმ-ფედერალიზმი საქართველოში“ (შველიძე 1993: 262). ნარკვევში გოგელია ამ საკითხსაც ეხება. ვკითხულობთ: „ჩემი ამხანაგები ძალიან სუსტად პასუხობდნენ, ამხ. საბუენმა (არჩილ ჯორჯაძე, გოგელიასთან შეცდომით ვხვდებით, სინამდვილეში ჯორჯაძის ფსევდონიმია „საბუელი“ – ნ. ს.) სცადა პროგრამის დაცვა, მაგრამ დაცვა სუსტი იყო, შემდეგ შ. გ.-მ დაწერა ვრცელი ნაშრომი პროგრამის დასაცავად, თუმცა სამწუხაროდ მან ვერ მოახერხა კონფერენციამდე მისი დაბეჭდვა.“ მიუხედავად ამ დეტალის შემოტანისა, აღნიშნულ საკითხზე პასუხის გაცემა მაინც მომავლის საქმედ უნდა მივიჩნიოთ და ის ცალკე, სპეციალურ გამოკვლევას მოითხოვს.

ამ კონფერენციის შემდეგ საქართველოში ანარქისტული მოძრაობა, ფაქტობრივად, კვდება. რთულად მიმდინარეობს საგამომცემლო საქმიანობა. კომანდო გოგელიას ნარკვევის მიხედვით, ანარქისტული მოძრაობის „კვდომისკენ წასვლას“ ხელს უწყობდა თანაპარტიელთა „რენეგატობა“. მისი თქმით, „ყველაზე ძლიერი დარტყმა ქართულ ანარქიზმს უპირობოდ ვ.-ს (იგულისხმება ვარლამ ჩერქეზიშვილი – ნ. ს.) რენეგატობამ მიაყენა. ფედერალისტები, უნდა ვიყოთ მართალნი, ვერასოდეს ურიგდებოდნენ და ახლაც არ მოურიგდებიან იმდენად უხეშ, გაუხედნავ ნაციონალიზმს, როგორსაც ურიგდება ყოფილი ამხანაგი და „ყოფილი ადამიანი“ ვ. ყველა არანაციონალისტ ქართველს ის მოღალატედ თვლის.“

რევოლუციის დამარცხების შემდეგ (ე. ი. 1906 წლის მიწურულიდან), ვარლამ ჩერქეზიშვილი და გოგელია კვლავ ემიგრაციაში არიან, ეს უკანასკნელი აქედან მოყოლებული 1917 წლამდე დასავლეთ ევროპაში ეწეოდა პუბლიცისტურ საქმიანობას. ნაკლები ცნობები გვაქვს სხვა ანარქისტების შესახებ. ამ მხრივ, კვლევა, მომავლის საქმეა და საარქივო ფონდებში ხანგრძლივ და შრომატევად მუშაობას მოითხოვს. ამასობაში პეტრე კროპოტკინს დაწყებული აქვს „ხლები ი ვოლიას“ „სამართალმემკვიდრე“ პერიოდული ორგანოს – „ლისტკი „ხლები ი ვოლიას“ – გამოცემა, სადაც აგრეთვე ვხვდებით კომანდო გოგელიას სტატიებსა (მუშათა კავშირების შესახებ, „მონინავე დემოკრატიზმის“ მშვენიერებანი) და პუბლიცისტურ გამოხმაურებებს კ. ორგეიანის ფსევდონიმით,¹ ვარლამ ჩერქეზიშვილი კი ჰააგის კონფერენციისთვის პეტიციის წარსადგენად ეწევა საქმიანობას.

1 იხ. გაზ. Листки „Хлеб и Воля“. № 9. 1.3.1907. გვ. 2 - 4; № 12. 12.4.1907. გვ. 2 - 5; № 14. 10.5.1907. გვ. 2 - 4; № 17. 21.6.1907. გვ. 2 - 4.

რაც შეეხება ანარქისტების ურთიერთობას სოციალ-დემოკრატებთან, რევოლუციის პერიოდისთვის სოციალ-დემოკრატიული პარტია ორ – მენშევიკურ და ბოლშევიკურ ფრთებადაა დაყოფილი, რომელთა ურთიერთობა დადებითად არ შეიძლება დახასიათდეს. მიმდინარეობს გამუდმებული პოლემიკა რიგ საკითხებზე. მენშევიკი გრიგოლ ურატაძე თავის მოგონებებში აღნიშნავს, რომ მათ წინააღმდეგ პირველად საჯაროდ სწორედ ანარქისტებმა, კერძოდ კი შალვა გოგელიამ გაილაშქრა (Уратაძე 1968: 89-90). აი აქ, ამ ორ დაპირისპირებულ ფრთას სწორედ ანარქისტული მიმართულება „აერთიანებს“. ბოლშევიკი არაქელა ოქუაშვილი თავის მოგონებებში იხსენებს მისადმი მენშევიკების ერთ-ერთ თხოვნას: „მიუხედავად იმისა, რომ სოსო დაუძინებელი მტერი იყო მენშევიკებისა, მაინც მთხოვეს, რომ ამხ. სტალინი, სოსო წამეყვანა ანარქისტ გოგელიასთან (ამ შემთხვევაში იგულისხმება კომანდო გოგელია – ნ. ს.) საკამათოდ, ვინაიდან გოგელიამ საქმე ძლიერ გაუჭირა მენშევიკებს, კამათში ყველა მენშევიკი დაამარცხა და ბევრი მენშევიკი ახალგაზრდა დროებით გადაიბირეს: ვანო ჯეჯელავა, ნოე ლეჟავა, კაკაბაძე იოსებ და მრავალი სხვა.“ ავტორის თქმით, „ამხანაგ სოსოს“ მიხაკო წერეთელი და კომანდო გოგელია ერთად ეკამათებოდნენო, თუმცა „ბელადმა“ მაინც შეძლო მათი დამარცხება (ოქუაშვილი 2017: 279-280).

არაქელა ოქუაშვილის მოგონებებს ტენდენციურობის ელფერი და სტალინისადმი მიკერძოებულობის კვალი დაჰკრავს. მიუხედავად ამისა, მასში მაინც შეიძლება ქეშმარიტების რაციონალური მარცვალის დავინახოთ. ერთია, რომ ავტორი მოგონებებში სტალინს დიდ ფიგურად წარმოგვიჩენს, გასაკვირი არც უნდა იყოს, ეს მოგონებები სტალინის რეჟიმის დროს იწერებოდა (იხ. ოქუაშვილი 2017: 13), თუმცა მეორეა, რომ აქაც ჩანს კომანდო გოგელიას ძალა პოლიტიკური პოლემიკის ფრონტზე.

თავად გოგელიას ნარკვევში, საკმაოდ დიდი ადგილი ეთმობა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის კრიტიკას. აღსანიშნავია, რომ ის არ ანცალკევებს ამ პარტიას მენშევიკურ და ბოლშევიკურ ფრთებად. ზოგადად, ნაკლებად უთითებს სახელებსაც. რამდენიმე სახელი, ან მხოლოდ ინიციალებით, ან ფსევდონიმებითაა ჩართული ტექსტში.

საბოლოო ჯამში, უნდა გამოვთქვათ ჩვენი მოკრძალებული აზრი, რომ აღნიშნული ნარკვევი, მნიშვნელოვანი შენაძენია ქართული სამეცნიერო სივრცისთვის. ის კიდევ ერთი დეტალია XIX-XX საუკუნეების

მიჯნის ქართული რეალობისა და პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი სურათის სრულყოფის საქმეში.

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა:

- ▶ ლასხიშვილი 1992: ლასხიშვილი გიორგი, მემუარები. თბილისი: გამომცემლობა „საქართველო“, 1992;
- ▶ ოქმები... უთარილო: ოქმები ქართველ რევოლუციონერთა პირველი კონფერენციისა. უთარილო.
- ▶ ოქუაშვილი 2017: ოქუაშვილი არაქელა, ჩემი მოგონებები. თბილისი, SOVLAB, 2017;
- ▶ სანადირაძე 1965: სანადირაძე ალექო, კომანდო გოგელია, გაზ. „ლენინის დროშა“, 14 ოქტომბერი, №46, 1965. გვ. 4;
- ▶ შველიძე 1991: შველიძე დიმიტრი, ვინ იყო კომანდო გოგელია? გაზ. ერი. 1991, 27 მარტი, №13. გვ. 10-11;
- ▶ შველიძე 1993: შველიძე დიმიტრი, პოლიტიკური პარტიების წარმოშობა საქართველოში, ნაკვეთი I, ფედერალისტები. თბილისი: გამომცემლობა „არსი“, 1993;
- ▶ შველიძე 2010-2013: შველიძე დიმიტრი, ანარქო-სინდიკალიზმის ისტორიიდან საქართველოში, კრებულში: ზურაბ პაპასქირი 60, თბილისი: სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2010-2013, გვ. 320-327;
- ▶ შველიძე, გაფრინდაშვილი 2010: შველიძე დიმიტრი, გაფრინდაშვილი გიორგი; გიორგი დეკანოზიშვილი – მამულიშვილის დაბრუნება. თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2010;
- ▶ შველიძე 2018: შველიძე დიმიტრი, გიორგი ლასხიშვილი – ჩვენ ყველანი შევადგენთ ერთ პარტიას. კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, 2018;
- ▶ შველიძე 2019: შველიძე დიმიტრი, პეტრე კროპოტკინის წერილები გიორგი გოგელიასადმი (1904-1913). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები, XV, თბილისი, 2019. გვ. 345-360;
- ▶ შველიძე 2021: შველიძე დიმიტრი, აი, ვინ იყო, ქართველნო, ვარლამ ჩერქეზიშვილი!, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2021;
- ▶ Альманах 1909: Альманах. Сборник по истории анархического движения в России., Т. 1. Париж, 1909. გვ. 82-111;
- ▶ Комин 1969: Комин В. В., Анархизм в России. КАЛИНИН, 1969;
- ▶ Уратадзе 1968: Уратадзе Григорий, ВОСПОМИНАНИЯ ГРУЗИНСКОГО СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТА. The Hoover Institution of War, Revolution and Peace, Stanford University, Stanford, California, 1968. გვ. 89-90.

**ANARCHIST GIORGI (KOMANDO) GOGELIA'S NEWLY
RESEARCHED ESSAY AND THE GEORGIAN ANARCHIST
MOVEMENT IN 1905-1907
(SUMMARY)**

Various sources of the modern and contemporary history of Georgia are mostly written in Russian. It is natural, for the reason that from the 19th century onwards, almost to the end of the 20th century, we were at first part of the Russian Empire, and then the Soviet Union. Therefore, it is important to identify, translate and bring these sources into scientific circulation.

Our article also refers to one such event. While working on the issue of Georgian anarchism, we came across an essay by Komando Gogelia, which was written in Russian in 1908 and is entitled „For the history of the Anarchist movement in Georgia“. The author's narrative is mainly placed in the chronological framework of the revolution of 1905-1907, although his first chapter is devoted to the issue of the introduction of the doctrine of socialism in Georgia. In general, the anarchist movement in Georgia is a subject of a separate study, and its research is a matter for the future. In this regard, the revealed essay is an important contribution to the future perfection of this issue and not only.